

Yapay Zekâ ve Medya: Yeni Anlatılar, Yeni Sorumluluklar

→ Deniz YENĞİN*

Yoğun bir editoryal hazırlık süreci ve titizlikle yürütülen hakem değerlendirmelerinin ardından TRT Akademi Dergisi'nin 27. sayısı, insanlık tarihinin en radikal teknolojik dönüşümlerini merkeze almak üzere okurla buluşmaktadır. Bu sayı, algoritmaların toplumsal yapıyı, sanatsal üretimi ve etik sınırları yeniden şekillendirdiği bir dönemi çok boyutlu bir akademik perspektifle görünür kılmaktadır. Günümüzde yapay zekâ, sadece teknik bir ilerleme değil; aynı zamanda insanın yaratıcı özne olarak konumunu sorgulatan derin bir ontolojik kırılma anı olarak karşımıza çıkmaktadır. Epistemolojik bir dönüşümün eşliğinde, iletişim bilimlerinin yerleşik paradigmaları yapay zekânın sunduğu yeni gerçeklik rejimleri karşısında kapsamlı bir yeniden değerlendirmeye ihtiyaç duymaktadır. Elinizdeki sayı, bu karmaşık ekosistemi anlamlandırmak adına disiplinlerarası bir titizlikle seçilmiş araştırmaları bir araya getirerek, medyanın geleceğine dair kuramsal ve ampirik bir tartışma zemini sunmaktadır. Yapay zekâ temelli otomasyonun içerik üretiminden alımlama süreçlerine kadar yarattığı yapısal değişimler, akademik bir sorumlulukla bu sayının temel problematiğini oluşturmaktadır. Sosyo-teknik bir ağ olarak gelişen bu yeni medya düzeni, etik meşruiyet ve teknolojik determinizm arasındaki gerilimi akademik bir süzgeçten geçirmektedir. Çalışmalar, dijitalleşmenin getirdiği olanakları kutsamak yerine, teknolojinin toplumsal doku üzerindeki etkilerini eleştirel bir mesafeden analiz etmeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda dergimiz, yapay zekânın sadece işlevsel bir araç değil, kültürel ve siyasal alanı yeniden inşa eden hegemonik bir güç olduğu gerçeğine odaklanmaktadır. Sonuç olarak bu

* Prof. Dr., Çanakkale Üniversitesi İletişim Fakültesi Yeni Medya ve İletişim Bölümü,
deniz.yengin@comu.edu.tr

sayı, dijital ekosistemin güncel fotoğrafını çekerken geleceğin iletişim ekolojisine dair öngörülü bir projeksiyon sunma gayretindedir.

Yapay zekâ, günümüzde yalnızca teknik bir veri işleme kapasitesini değil, insani bilişin ve kültürel üretimin sınırlarını zorlayan sentetik bir zekâ devrimini temsil etmektedir. Geldiğimiz noktada algoritmalar, karar alma mekanizmalarından sanatsal yaratıcılığa kadar hayatın her alanında “yaratıcı bir ortak” veya “denetleyici bir otorite” olarak konumlanmaya başlamıştır. Gelecekte bizi bekleyen tablo, insanın biyolojik sınırları ile makinenin algoritmik sonsuzluğunun iç içe geçtiği post-hümanist bir gerçeklik rejimidir. Bu yeni evrede, hakikat ile kurgu arasındaki çizgi daha da muğlaklaşacak ve “yapay zekâ kirliliği” karşısında nitelikli veri ile derinlikli düşünce en değerli sermaye haline gelecektir. Bilişsel yeteneklerimizin dışsallaştığı bu süreç, insanın özgünlüğünü ve yaratıcı iradesini koruyabilmesi adına etik bir direnç alanı oluşturmasını zorunlu kılmaktadır. Yarının dünyasında yapay zekâ, sadece sorularımıza yanıt veren bir asistan değil, toplumsal hafızamızı ve geleceğe dair tahayyüllerimizi mimarlayan bir ekosistem mimarı olacaktır. Bu teknolojik tekillik yolculuğunda, makinelerin “öğrenme” hızıyla insanın “anlamlandırma” derinliği arasındaki makasın nasıl kapanacağı, medeniyetimizin en büyük sınavıdır. Sosyal politikaların, hukuki normların ve ahlaki değerlerin bu hız karşısında proaktif bir dönüşüm sergilemesi, geleceğin distopik bir tek tipleşmeden kurtarılması için hayatidir. Yapay zekâ destekli gelecek, bize emeğin dönüşeceği, zaman algısının değişeceği ve belki de insanın kendi tanımını yeniden yapacağı bir ontolojik eşik vadetmektedir. Bu eşikte, teknolojiyi yöneten değil, onunla uyumlu ve eleştirel bir birliktelik kuran toplumlar, dijital hegemonyanın ötesine geçebilecektir. Sonuç olarak, yapay zekâ bizi, teknik bir mükemmellikten ziyade, insan olmanın ne anlama geldiğini yeniden keşfedeceğimiz derin bir aynaya doğru götürmektedir. Bu aynada gördüğümüz, kendi zekâmızın yansıması olduğu kadar, o zekâyı hangi erdemlerle donatacağımıza dair vereceğimiz tarihsel kararın kendisidir.

Sayının ilk çalışması olan “Medya Ekolojisi Perspektifinden Yapay Zekâ: Türkiye’nin Eğitim ve Bilim Alanındaki Arayışları ve Yeni Sorumluluklar”, teknolojiyi bir çevre olarak ele alan medya ekolojisi kuramı üzerinden Türkiye’deki akademik dönüşümü analiz etmektedir. Makale, yapay zekânın eğitim ve bilim alanında yarattığı yeni ekosistemi ve bu sürecin getirdiği kurumsal sorumlulukları tartışmaya açmaktadır. Türkiye ölçeğindeki arayışların stratejik önemine vurgu yapan çalışma, teknolojik determinizm ve toplumsal

uyum arasındaki dengeyi sorgulamaktadır. Bu yönüyle metin, yerel ve küresel dinamikler arasında yapay zekâ politikaları için bir yol haritası sunmaktadır.

“Dijital İletişimde Yapay Zekâ: Sosyal Medya Ortamlarında Yapay Zekâ Kullanımı, Etik İhlaller ve Sosyal Politika Önerisi” başlıklı ikinci makale, sosyal ağlardaki algoritmik yönetim pratiklerini etik düzlemde incelemektedir. Çalışma, yapay zekâ araçlarının sosyal medya mecralarında kullanımından doğan hak ihlallerini ve veri güvenliği sorunlarını mercek altına almaktadır. Teknolojinin kontrolsüz gelişimine karşı somut bir sosyal politika önerisi geliştiren yazar, kullanıcı haklarının korunması için gereken yasal çerçeveyi tartışmaktadır. Makale, dijital iletişimde etik bir standart oluşturmanın demokratik toplumlar için taşıdığı hayati önemi vurgulamaktadır.

Sinema ve beden temsillerine odaklanan “Çağdaş Bilimkurgu Sinemasında Yapay Zekâ ve Posthüman Beden Temsilleri: Oblivion (2013), Ex Machina (2014) ve Upgrade (2018) Filmleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz”, yapay zekânın fiziksel varlığını tartışmaktadır. Seçilen üç film üzerinden insan sonrası (post-human) beden kavramını inceleyen çalışma, organik ve inorganik arasındaki sınırların nasıl silikleştiğini ortaya koymaktadır. Filmlerdeki temsil biçimleri, izleyicinin insan kimliğine dair yerleşik algılarını sarsan bir görsel anlatı sunmaktadır. Analiz, yapay zekânın sinematik evrende sadece bir zekâ türü değil, aynı zamanda yeni bir bedensel form olarak nasıl inşa edildiğini kanıtlamaktadır.

“Yapay Zekâda Bilinç Sorunu: Hofstadter’in Dizgenin Dışına Atlama Görüşü Işığında Bir Değerlendirme” başlıklı çalışma, konuyu daha teorik ve bilişsel bir tabana taşımaktadır. Makale, makinelerin bir gün öz-farkındalık kazanıp kazanamayacağını Douglas Hofstadter’in felsefi yaklaşımları üzerinden sorgulamaktadır. Algoritmik sistemlerin kendi sınırlarını aşma (dizgenin dışına atlama) potansiyeli, bilincin matematiksel temelleri bağlamında analiz edilmektedir. Yazar, yapay zekâda bilinç tartışmasını teknik bir imkândan ziyade, insan zihninin benzersizliğini anlamaya yönelik ontolojik bir keşif olarak ele almaktadır.

Sayıda beşinci sırada yer alan “Yapay Zekâ Çağında Sinemanın Onto-Teknik Yeniden Örgütleniş: Ontolojik Kayma, Öznelik Dönüşümü ve Etik Eşik” başlıklı makale, sinemanın teknik yapısındaki değişimin özne üzerindeki etkilerini tartışmaktadır. Çalışma, yapay zekâ ile sinema üretim süreçlerinin nasıl kökten bir dönüşüm (onto-teknik) yaşadığını kuramsal bir dille açıklamaktadır. Görüntü üretimindeki bu teknolojik kaymanın, izleyici ve yaratıcı arasındaki etik ilişkiyi

nasıl yeniden tanımlandığı üzerinde durulmaktadır. Makale, sinemanın sadece bir anlatı sanatı değil, yapay zekâ ile yeniden örgütlenen bir gerçeklik rejimi olduğunu vurgulamaktadır.

“Yapay Zekâ Destekli Medya Ekosisteminde Açık Kaynak İstihbaratının Bilişsel Güvenlik Rolü”, dijital çağın en kritik meselelerinden biri olan bilgi güvenliğine odaklanmaktadır. Makale, açık kaynak istihbaratı (OSINT) süreçlerinde yapay zekâ kullanımının, bilişsel düzeyde güvenliği nasıl tesis edebileceğini incelemektedir. Modern medya ekosisteminde bilginin manipülasyonuna karşı geliştirilen savunma mekanizmaları, stratejik bir perspektifle ele alınmaktadır. Çalışma, yapay zekânın sadece bir tehdit unsuru değil aynı zamanda hakikatin korunması için nasıl bir kalkan görevi görebileceğini tartışmaktadır.

Yedinci makale olan “Promptography Bağlamında Yapay Zekâ Temelli Sinematografik Üretimde Algoritmik Auteur ve Yaratıcı Öznenin Dönüşümü”, “komut” odaklı üretimin sanatçı kimliğini nasıl dönüştürdüğünü sorgulamaktadır. Geleneksel *auteur* (yaratıcı yönetmen) kavramının yerini algoritmik bir iş birliğine bırakıp bırakmadığı, güncel üretimler üzerinden analiz edilmektedir. Promptography terimi ile ifade edilen bu yeni fotoğraf ve sinema dili, yaratıcılığın mülkiyetini ve özgünlüğünü tartışmaya açmaktadır. Analiz, sanatçının artık bir icracıdan ziyade bir küratör veya komut tasarımcısına dönüştüğü bu yeni estetik rejimi tanımlamaktadır.

“Yapay Zekânın Kusursuz Algoritmaları Karşısında İnsan Kusurunun Estetik Değeri” başlıklı çalışma, dijital mükemmellik ile insani hatalar arasındaki gerilime odaklanmaktadır. Makale, algoritmaların sunduğu kusursuz görsel ve metinsel çıktıların, sanatın özündeki “insani kusur” estetiğini nasıl tehdit ettiğini sorgulamaktadır. Yazar, estetiğin sadece biçimsel bir başarı değil, aynı zamanda yaşanmışlık ve hata payı barındıran bir deneyim olduğunu savunmaktadır. Çalışma, yapay zekâ çağında sanatın geleceğini, “hata yapabilme” yetisinin korunmasında gören eleştirel bir bakış sunmaktadır.

Nicel bir yaklaşımla hazırlanan “Yapay Zekâ Kirliliği Çağında Eşik Gözlemciliği: AA Teyit Hattı Doğruluk Kontrollerinin Dönemsel Nicel İçerik Analizi (2022–2026)”, dezenformasyonla mücadeleyi ele almaktadır. Çalışma, Anadolu Ajansı’nın teyit mekanizmalarını dört yıllık bir süreçte inceleyerek yapay zekâ kaynaklı sahte içeriklerin artış hızını ortaya koymaktadır. “Yapay zekâ kirliliği” kavramı üzerinden medya kuruluşlarının doğrulama süreçlerinde üstlendiği yeni “eşik gözlemciliği” rolü analiz edilmektedir. Veriler, dijital bilgi kirliliğine

karşı kurumsal teyit hatlarının demokratik kamuoyu için taşıdığı hayati önemi kanıtlamaktadır.

Onuncu sırada yer alan “Yapay Zekâ Anlatılarında Veri Temelli Deneyim: Reklamlarda Temsil Biçimleri Üzerine Nitel Bir İnceleme”, reklam sektöründeki dönüşüme odaklanmaktadır. Makale, yapay zekâ teknolojilerinin reklam filmlerinde ve içeriklerinde nasıl bir anlatı unsuru olarak kullanıldığını nitel yöntemlerle analiz etmektedir. Veri temelli deneyimin tüketici algısını nasıl şekillendirdiği ve markaların yapay zekâyı bir “gelecek vaadi” olarak nasıl sunduğu tartışılmaktadır. Çalışma, reklamın sadece bir satış aracı değil, yapay zekâya dair toplumsal kabulleri inşa eden güçlü bir temsil alanı olduğunu göstermektedir.

Sayının son makalesi olan “Yapay Zekâ ve Medya Okuryazarlığı Bağlamında Ctrl Filminin İçerik Analizi”, teknoloji eğitime sinema üzerinden bir bakış sunmaktadır. “Ctrl” filmi özelinde yapılan içerik analizi, yapay zekânın riskleri ve olanakları konusunda bireylerin ne düzeyde farkındalığa sahip olması gerektiğini sorgulamaktadır. Makale, medya okuryazarlığının artık algoritmik okuryazarlığı da kapsamı gereken yeni bir evreye geçtiğini vurgulamaktadır. Sinematik anlatıların, toplumun yapay zekâ ile kurduğu ilişkiyi anlamlandırmadaki pedagojik rolü çalışmanın temel sonucunu oluşturmaktadır.

Prof. Dr. Filiz Aydoğan Boschele tarafından hazırlanan “Yapay Zekâ Kapitalizminde Gazetecilik” başlıklı bu analiz çalışması, yapay zekâyı insan zekâsının yazılım ve makineler aracılığıyla simülasyonu olarak tanımlayarak, bu teknolojinin günümüzde medya dâhil pek çok sektörü dönüştürdüğünü vurgulamaktadır. Algoritmaların temelini oluşturduğu bu sistemler, büyük teknoloji şirketlerinin ve hükümetlerin verimlilik odaklı “yapay zekâ kapitalizmi” evresine geçişi temsil etmektedir. Makalede, geleneksel gazeteciliğin sunduğu bağlam ve güven süzgecinin yerini yapay zekânın veri kazıma ve sentezleme yöntemlerine bırakması, haberciliğin “robotlaşması” tehlikesiyle birlikte ele alınmaktadır. Gazetecilikte yapay zekâ kullanımı binlerce iş kaybı ve mesleki yok olma korkusunu tetiklerken, dezenformasyon riskine karşı insan editörün nihai denetimi hâlâ kritik bir zorunluluk olarak görülmektedir. Çalışma, Batı medyasının yapay zekâ olanaklarıyla haber içeriğini manipüle etme gücüne karşı, yerel değerleri ve toplumsal faydayı gözetken etik ilkelerin bir an evvel oluşturulması gerektiğini savunmaktadır. Özellikle son dakika haberlerinde doğruluk ve hakikatin korunması adına, yapay zekânın nerede

ve nasıl kullanıldığının şeffaf bir şekilde belirtilmesi asgari bir gereklilik olarak sunulmaktadır. Sonuç olarak yazar, ülkemizin bu teknolojik kuşatmada sadece bir tüketici olmak yerine, kendi verilerini ve insani habercilik anlayışını koruyacak bir farkındalık süreci başlatmasının hayati önem taşıdığını belirtmektedir.

Prof. Dr. B. Aykut Arıkan tarafından kaleme alınan “Kitle İletişiminde Yapay Zekâ ve Algoritmik Dönüşüm” başlıklı bu analiz çalışması ise kitle iletişim araçlarının geleneksel dijitalleşme sürecinden çıkarak tümüyle “algoritmik bir ekosisteme” evrildiği güncel medya düzenini kapsamlı bir şekilde analiz etmektedir. Makale, yapay zekânın haber merkezlerindeki operasyonel verimliliğini artırırken aynı zamanda içerik üretiminde insan muhakemesinin yerini alan “sentetik medya” unsurlarının yarattığı etik krizleri ve dezenformasyon risklerini tartışmaktadır. Profesyonellerin “dijital küratörlere” dönüştüğü bu süreçte, izleyici nezdinde oluşan “konfor uçurumu” ve güven paradoksu, Reuters Enstitüsü gibi küresel raporların verileriyle somutlaştırılmaktadır. Çalışma, algoritmik sistemlerin Batı merkezli veri tahakkümü ve dezenformasyon hızıyla toplumsal kutuplaşmayı derinleştirdiğini savunarak, medya kurumlarının acilen şeffaf etik politikalar geliştirmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Haber üretiminde yapay zekânın otonom bir “otopilot” yerine insan vicdanını destekleyen bir “yardımcı pilot” olarak konumlandırılması gerektiği belirtilmekte; telif hakları ve editöryal denetim gibi temel stratejik adımların altı çizilmektedir. Sonuç olarak yazar, kitle iletişiminde algoritmik dönüşümün ancak insanın etik merkezde kaldığı ve küresel adaletin sağlandığı bir çerçevede toplumsal faydaya hizmet edebileceğini ifade etmektedir.

Dergimizin bu sayısındaki “Yapay Zekâ ve Medya: TRT’nin Teknolojik Dönüşüm Vizyonu ve Yenilikçi Uygulamaları” başlıklı son analiz çalışması, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu’nun (TRT) 62 yıllık yayıncılık birikimini yapay zekâ teknolojileriyle nasıl modernize ettiğini ve kamu yayıncılığını dijital çağa nasıl uyarladığını detaylandırmaktadır. Kurum, yapay zekâyı yalnızca operasyonel bir araç değil, verimliliği artıran stratejik bir iş ortağı olarak konumlandırarak; ses ve metin teknolojilerinden kişiselleştirilmiş öneri sistemlerine, görüntü işlemeden kurumsal asistan uygulamalarına kadar geniş bir yelpazede yenilikçi çözümler geliştirmektedir. Makalede, “Sefir” ve “Talk2” gibi anlık çeviri uygulamaları, “Kâtip” gibi otomatik alt yazı sistemleri ve “tabii” platformundaki akıllı arama motorları gibi somut projeler, TRT’nin çok dilli ve erişilebilir yayıncılık hedefleri doğrultusunda analiz edilmektedir. Teknolojik dönüşümün merkezine “insan yaratıcılığını” yerleştiren kurum, yapay zekâyı anlatıyı güçlendiren bir yardımcı

pilot olarak kullanırken dezenformasyonla mücadele ve sahte haber tespiti gibi alanlarda geliştirdiği hibrit algoritmalarla uluslararası ödüllere layık görülen bir başarı sergilemektedir. TRT Çocuk gibi platformlarda pedagojik hassasiyetleri öncelikli tutan “insan merkezli” denetim mekanizması, teknolojinin etik sınırlar içerisinde kullanımına örnek teşkil etmektedir. Gelecek vizyonu kapsamında interaktif belgeseller ve yerli dil modellerine katkı sağlamayı hedefleyen TRT, “Yeni Anlatılar, Yeni Sorumluluklar” ilkesiyle medya standartlarını belirlemeye devam etmektedir. Sonuç olarak çalışma, kamu yayıncılığı hassasiyeti ile üretken yapay zekânın sunduğu olanakların birleşmesinin, küresel ölçekte rekabetçi ve güvenilir bir medya ekosistemi inşa ettiğini ortaya koymaktadır.

TRT Akademi Dergisi’nin bu sayısı, yapay zekâyı sadece bir yazılım olarak değil, medeniyetimizin yeni bir evresi olarak okuma çabasıdır. Gelecekte yapay zekâ ve iletişim ekosistemi, insanın yalnızca bir alıcı değil, algoritmalarla eş zamanlı üretim yapan bir simyacıya dönüştüğü hibrit bir yapıya evrilecektir. Bilginin hızı ve hacmi artarken, iletişim bilimlerinin asıl görevi bu teknolojik akışın içinde “anlamı” ve “insani özü” koruyacak etik kalkanlar inşa etmek olacaktır. Yarının medya düzeninde yapay zekâ destekli kişiselleştirilmiş anlatılar, kolektif hafızamızı ve ortak hakikat arayışımızı her zamankinden daha fazla zorlayacaktır. Bu bağlamda akademik çalışmalar, teknolojinin sunduğu hızın ötesine geçerek dijitalleşmenin toplumsal adalet ve özgürlükler üzerindeki uzun vadeli etkilerini proaktif bir yaklaşımla incelemelidir. Geleceğin iletişim uzmanları, sadece veri madenciliği yapan teknokratlar değil, algoritmaların şeffaflığını ve hesap verebilirliğini denetleyen etik gözlemciler olmak durumundadır. Söz konusu sayı, bu vizyoner perspektifle hazırlanan çalışmaları bir araya getirerek mevcut literatürü bir adım öteye taşımayı hedeflemektedir. Bu kapsamlı dosyanın titizlikle olgunlaşmasında emeği geçen tüm yazarlara, kıymetli hakemlerimize ve özverili editör ekibine en derin şükranlarımı sunarım. Yapay zekânın algoritmik disiplini ile insan zihninin yaratıcı ve eleştirel dokunuşunun harmanlandığı bu sayı, dijital dönüşümün entelektüel haritasını çıkarmaktadır. Okuyucularımızın bu çalışmalarda sunulan derinlikli analizler aracılığıyla, teknolojik karmaşanın ötesindeki hakikate dair yeni pencereler açacağına yürekten inanıyorum. İletişimin geleceği, makineleşen insanın değil, teknolojiyi insani değerlerle terbiye eden bir bilincin eseri olacaktır. Bu akademik çabanın, yapay zekâ çağının etik ve ontolojik labirentlerinde yolunu arayan tüm araştırmacılar için güvenilir bir pusula olmasını dilerim.

Saygılarımla.